

Univerzitet u Nišu
Fakultet umetnosti
u Nišu

Univerzitet u Nišu
Fakultet umetnosti u Nišu
Srpska akademija nauka i umetnosti
Ogranak SANU u Nišu

XI NACIONALNI NAUČNI SKUP
SA MEĐUNARODNIM UČEŠĆEM
BALKAN ART FORUM 2024

Niš, 18–19. oktobar 2024.

UMETNOST I KULTURA DANAS:
FENOMEN EMPATIJE U UMETNOSTI I KULTURI

KNJIGA
APSTRAKATA

BOOK OF
ABSTRACTS

University of Niš,
Faculty of Arts in Niš
Serbian Academy of Sciences and Arts
Branch of SASA in Niš

Balkan Art
Forum

XI NATIONAL SCIENTIFIC FORUM
WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION
BALKAN ART FORUM 2024

Niš, 18–19th October 2024

ART AND CULTURE TODAY:
THE PHENOMENON OF EMPATHY IN ART AND CULTURE

UNIVERZITET U NIŠU FAKULTET UMETNOSTI U NIŠU
SRPSKA AKADEMIJA NAUKA I UMETNOSTI
OGRANAK SANU U NIŠU

XI NACIONALNI NAUČNI SKUP SA MEĐUNARODNIM
UČEŠĆEM

Balkan Art Forum 2024

Niš, 18–19. oktobar 2024.

UMETNOST I KULTURA DANAS: FENOMEN EMPATIJE U
UMETNOSTI I KULTURI

KNJIGA APSTRAKATA

Balkan Art Forum

UNIVERSITY OF NIŠ, FACULTY OF ARTS IN NIŠ
SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
BRANCH OF SASA IN NIŠ

XI NATIONAL SCIENTIFIC FORUM WITH INTERNATIONAL
PARTICIPATION

Balkan Art Forum 2024

Niš, 18–19th October 2024

ART AND CULTURE TODAY:
THE PHENOMENON OF EMPATHY IN ART AND CULTURE

BOOK OF ABSTRACTS

UNIVERZITET U NIŠU FAKULTET UMETNOSTI U NIŠU
SRPSKA AKADEMIJA NAUKA I UMETNOSTI
OGRANAK SANU U NIŠU

Balkan Art Forum

BARTF 2024

Niš, 18–19. oktobar 2024.

XI nacionalni naučni skup sa međunarodnim učešćem

**UMETNOST I KULTURA DANAS:
FENOMEN EMPATIJE U UMETNOSTI I KULTURI**

Niš, 2024

PROGRAMSKI ODBOR / PROGRAM'S COMMITTEE

- **Akademik Svetislav Božić**, redovni član Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU), predsednik;
- **Dr Sonja Cvetković**, redovna profesorka Fakulteta umetnosti Univerziteta u Nišu;
- **Dr Predrag Cvetičanin**, vanredni profesor Fakulteta umetnosti Univerziteta u Nišu, član;
- **Dr Nataša Crnjanski**, vanredna profesorka Akademije umetnosti Univerziteta u Novom Sadu, član;
- **Dr Dijana Metlić**, redovna profesorka Akademije umetnosti Univerziteta u Novom Sadu, član;
- **Dr Dragan Prole**, redovni profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, član;
- **Dr Ivana Medić**, predsednica Naučnog veća Muzikološkog instituta Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU), član;
- **Dr Danka Lakić Mihajlović**, naučna savetnica Muzikološkog instituta Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU), član;
- **Dr Divna Vuksanović**, redovna profesorka Fakulteta dramskih umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu, član;
- **Dr Dušan Milenković**, docent Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu, član;
- **Dr Vedrana Marković**, docent Muzičke akademije na Cetinju Univerziteta Crne Gore, Republika Crna Gora, član;
- **Dr Katarina Zadnik**, docent, šef Katedre za muzičku pedagogiju Muzičke akademije Univerziteta u Ljubljani, Republika Slovenija, član;
- **Dr Fatima Hadžić**, vanredna profesorka Muzičke akademije Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina, član;
- **Dr Saša Pavlović**, redovni profesor, šef Katedre za solfedo i muzičku pedagogiju Akademije umjetnosti Univerziteta u Banjoj Luci, Republika Srpska, član;

- **Mr Biljana Štaka**, vanredna profesorka Muzičke akademije u Istočnom Sarajevu Univerziteta u Istočnom Sarajevu, član;
- **Dr Laura Dimitrova**, profesor u penziji Univerziteta „Sv. Kliment Ohridski“ u Sofiji, Republika Bugarska, član.

SADRŽAJ / CONTENTS

UVODNA SAOPŠTENJA / INTRODUCTORY STATEMENTS

PhD Rozalina Popova-Koskarova

**HISTORICAL BASICS OF AESTHETIC EDUCATION
AND CONTEMPORARY TENDENCIES.....12**

Dr Rozalina Popova-Koskarova

**ISTORIJSKE OSNOVE ESTETSKOG VASPITANJA I
SAVREMENE TENDENCIJE.....13**

Доц. Радмила Н. Лиздек

**ЕМПАТИЈА У УСЛОВИМА РАЗЛИЧИТОСТИ:
ПРОСТОРНА ИНСТАЛАЦИЈА *ЖИВОТ*.....14**

Doc. Radmila N. Lizdek

**EMPATHY IN CONDITIONS OF DIVERSITY:
SPATIAL INSTALLATION *THE LIFE*.....15**

Др Гордана Грујић

**ШЕНБЕРГОВА ЕМПАТИЈА КА ТРАДИЦИЈИ: МУЗИЧКА
СИНТАКСА У ДОДЕКАФОНИМ УСЛОВИМА.....16**

PhD Gordana Grujić

**SCHOENBERG'S EMPATHY FOR TRADITION: MUSICAL
SYNTAX IN DODECAPHONIC CONDITIONS.....17**

FENOMEN ЕМПАТИЈЕ U УМЕТНОСТИ I КУЛТУРИ / THE PHENOMENON OF EMPATHY IN ART AND CULTURE

PhD Alexandra Ivanova

PhD Ivanka Marinova

**MENTAL FUNCTION REFLECTION UPON LIVING
ENVIRONMENT COLOR PERCEPTION AND
INTERPRETATION: CASE STUDY.....20**

Dr Aleksandra Ivanova

Dr Ivanka Marinova

**РЕФЛЕКСИЈА МЕНТАЛНЕ ФУНКЦИЈЕ НА
ПЕРЦЕПЦИЈУ БОЈА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И
ИНТЕРПРЕТАЦИЈА: СТУДИЈА СЛУЧАЈА.....21**

Roberto Gianinetti

SOCIETY OF MIND.....22

Roberto Đaninetti

DRUŠTVO UMA.....23

Др Драган Д. Чихорић

ДЈЕВОЈЧИЦА ИЗ БОСНЕ: МИЦА ТОДОРОВИЋ 1938.....24

PhD Dragan D. Čihorić

GIRL FROM BOSNIA: MICA TODOROVIĆ 1938.....25

Dr Igor T. Grbić

**ОСЈЕЌАЈНОСТ ИЗМЕЂУ МИМЕЗЕ И СТИЛИЗАЦИЈЕ:
PREDMODERNI I MODERNI TEATAR.....26**

PhD Igor T. Grbić

**SENSIBILITY BETWEEN MIMESIS AND STYLIZATION:
PRE-MODERN AND MODERN THEATRE.....27**

Dr Biljana Pejić

Dr Bojana Škorc

Dr Nebojša Milićević

**VIZUALIZACIЈА ЕМОЦИЈЕ РАДОСТИ КОД СТУДЕНАТА
УМЕТНОСТИ.....28**

PhD Biljana Pejić

PhD Bojana Škorc

PhD Nebojša Milićević

VISUALISING JOY IN ART STUDENTS.....30

Др Андријана Голац Чубрило

„СТВАРАЊЕ” ЕМПАТИЈЕ КРОЗ УМЕТНОСТ.....32

PhD Andrijana Golac Čubriilo	
”CREATING” EMPATHY THROUGH ART.....	33
Др Ђорђе Н. Ђекић	
ПРИНЦЕЗА И КНЕГИЊА КОСАРА ТЕОДОРИТА –	
ЈЕДАН ПРИМЕР ЕМПАТИЈЕ.....	34
PhD Djordje Djekić	
PRINCESS KOSARA TEODORITA – AN EXAMPLE OF	
EMPATHY.....	35
Др Александар Прњат	
КОНЦЕПТ ЕМПАТИЈЕ И ЊЕГОВО ИСПИТИВАЊЕ	
НА ПРИМЕРУ ПРИЧЕ <i>СВЕ ЂЕ ТО НАРОД ПОЗЛАТИТИ</i>	
ЛАЗЕ ЛАЗАРЕВИЋА.....	36
PhD Aleksandar Prnjat	
THE CONCEPT OF EMPATHY AND ITS EXAMINATION	
ON THE EXAMPLE OF LAZA LAZAREVIĆ’S STORY <i>THE</i>	
<i>NATION WILL GILD IT</i>.....	37
Др Игор М. Николић	
Др Слободан А. Кодела	
ПРИСТУП ТРАДИЦИОНАЛНИМ ПЕСМАМА У	
НАСТАВИ СОЛФЕЂА СА ЦИЉЕМ УПОЗНАВАЊА И	
ОЧУВАЊА ТРАДИЦИОНАЛНИХ ВРЕДНОСТИ.....	38
PhD Igor M. Nikolić	
PhD Slobodan A. Kodela	
APPROACH TO THE TRADITIONAL SONGS IN	
SOLFEGGIO TEACHING WITH THE OBJECTIVE OF	
PRESERVING TRADITIONAL VALUES.....	40
Др Марија Е. Динов	
КИНЕСТЕТИЧКО ИСКУСТВО И ЕМПАТИЈА У	
КЛАВИРСКОМ ИЗВОЂАШТВУ.....	42
PhD Marija E. Dinov	
KINESTHETIC EXPERIENCE AND EMPATHY	
IN PIANO PERFORMANCE.....	44

Др Весна С. Здравковић	
ЕФЕКАТ УЧЕЊА СВИРАЊА НА УСВАЈАЊЕ МУЗИЧКОГ ЗНАЊА И РАЗВОЈ ВОКАЛНЕ РЕПРОДУКЦИЈЕ СТУДЕНАТА.....	46
PhD Vesna S. Zdravković	
THE EFFECT OF LEARNING TO PLAY ON THE ACQUISITION OF MUSICAL KNOWLEDGE AND DEVELOPMENT OF VOCAL REPRODUCTION OF STUDENTS.....	47
Ass. Milica B. Jovanović	
Ass. Neda J. Nikolić	
INKLUZIVNA DIMENZIJA MUZIČKOG OBRAZOVANJA.....	48
Asst. Milica B. Jovanović	
Asst. Neda J. Nikolić	
THE INCLUSIVE DIMENSION OF MUSIC EDUCATION.....	49
Др Марко С. Миленковић	
Асс. Ивана Б. Милошевић	
ЕКСПРЕСИВНОСТ ХАРМОНСКОГ ЈЕЗИКА У СЦЕНИ МАКСИМОВЕ И АНЂЕЛИЈИНЕ СМРТИ (МУЗИЧКА ДРАМА <i>КНЕЗ ОД ЗЕТЕ</i> ПЕТРА КОЊОВИЋА).....	50
PhD Marko S. Milenković	
Asst. Ivana B. Milošević	
EXPRESSIVENESS OF HARMONIC LANGUAGE IN THE SCENE OF MAKSIM'S AND ANDJELIJA'S DEATH (MUSICAL DRAMA <i>PRINCE OF ZETA</i> BY PETAR KONJOVIĆ).....	52

**UVODNA SAOPŠTENJA
INTRODUCTORY STATEMENTS**

*Faculty of Pedagogy "St.Kliment Ohridski" Skopje,
University "SS Cyril and Methodius" in Skopje*

UDK 159.924.7:7.011

HISTORICAL BASICS OF AESTHETIC EDUCATION AND CONTEMPORARY TENDENCIES

Aesthetic education together with: intellectual, physical, moral, work-technical and emotional make up the complexity of the educational dimension of the person. Considering the fact that man is not only *homo sapiens*, but also *homo aestheticus* it means that only he has the ability to notice, experience and create beauty. That is why aesthetic education is an integral and necessary part of personality development.

In the paper, we focus on two aspects: the historical-theoretical one, where the development of the aesthetic education through social formations is presented, and the contemporary one, where we emphasize contemporary tendencies in European frameworks. In particular, the importance of aesthetic education is realized through the fact that it contributes the most to the development of student's creativity. Therefore, in the revised Key European competencies adopted by the Council of Europe in 2018, artistic education has an important place as: literacy, digital competencies, social competences, personal etc.

As an integral part of every educational process, it is mostly expressed through the teaching subjects: art as well as music education, dance, drama, physical education, handcraft, but also through: an aesthetically designed classroom, aesthetically designed textbooks, aesthetically designed schoolyards etc.

Key words: *development, idea, theoretical foundations, aesthetic education*

*Pedagoški fakultet „Sveti Kliment Obriški” Skoplje,
Univerzitet „SS Ćirila i Metodija” u Skoplju*

ISTORIJSKE OSNOVE ESTETSKOG VASPITANJA I SAVREMENE TENDENCIJE

Estetsko vaspitanje zajedno sa intelektualnim, fiziĉkim, moralnim, radno-tehniĉkim i emocionalnim ĉini kompleksnost vaspitne dimenzije liĉnosti. S obzirom na to da ĉovek nije samo homo sapiens, veĉ i homo estetikus, to znaĉi da samo on ima sposobnost da uoĉava, doživljava i stvara lepotu. Zato je estetsko vaspitanje sastavni i neophodan deo razvoja liĉnosti.

U radu se fokusiramo na dva aspekta: istorijsko-teorijski, gde je predstavljen razvoj estetskog vaspitanja kroz društvene formacije, i savremeni, gde se naglašavaju savremene tendencije u evropskim okvirima. Posebno se znaĉaj estetskog vaspitanja ostvaruje kroz to što ono najviše doprinosi razvoju kreativnosti uĉenika. Stoga, u revidiranim Kljuĉnim evropskim kompetencijama koje je Savet Evrope usvojio 2018. godine, umetniĉko obrazovanje ima znaĉajno mesto kao: pismenost, digitalne kompetencije, socijalne kompetencije, liĉne itd.

Kao sastavni deo svakog obrazovno-vaspitnog procesa, ono se najviše izraŹava kroz nastavne predmete: Likovno i Muziĉko vaspitanje, Ples, Drama, Fiziĉko vaspitanje, Ruĉni rad, ali i kroz: estetski ureĉenu uĉionicu, estetski oblikovane udŹbenike, estetski ureĉeno Źkolsko dvoriŹte itd.

Kljuĉne reĉi: *razvoj, ideja, teorijske osnove, estetsko vaspitanje*

Универзитет у Источном Сарајеву, Академија ликовних умјетности у Трбињу,
Босна и Херцеговина

УДК 7.038.55-055.2 (439.56)

ЕМПАТИЈА У УСЛОВИМА РАЗЛИЧИТОСТИ: ПРОСТОРНА ИНСТАЛАЦИЈА *ЖИВОТ*

Своје излагање базираћу на раду *Живот* (просторна инсталација, 2023), конципираном и изведеном у руралним и слабо насељеним подручјима сјеверне Херцеговине. Тамошње искуство и све оно што му је претходило, у личном и колективном смислу, чиниће темељни мотив обраћања. Виђено у цјелини, оно ће функционисати као трослојна конструкција, уређена временски и просторно, значајно испреплетена с околностима контекста и индивидуалних стања. Први је везан блискошћу створеном у годинама одрастања. У контакту с простором и егзистенцијама тамошњих жена, које су се значајно разликовале од начина на који сам у то вријеме живјела, партиципирајући у ондашњем моделу урбаности. То би била иницијална тачка, она прва, донекле зачудна емпатија пред сличним, а опет различитим. Та ме је блискост, као већ зрелу умјетницу, деценијама након вратила у готово идентичан амбијент. Жене, изван савремености и њених усиљених токова, емпатијски су везане за саму методологију и мој лични став о њима и умјетничком трагању. Трећи слој релациони је по карактеру. Сачињен је од реакција посматрача суочених с цјелином рада или појединачним објектима, фотографијама и видео-снимцима *Живота*. О свакој од горе споменутих чињеница говорићу понаособ, обраћајући пажњу на односе између различитих актера и садржајних елемената, и то на начин да ћу све промјене у емпатијским моментима пажљиво изложити и поставити у одговарајуће релације.

Кључне речи: *Херцеговина, просторна инсталација, жене, живот*

University of East Sarajevo, Academy of Fine Arts in Trebinje, Bosnia and Herzegovina

EMPATHY IN THE CONDITIONS OF DIVERSITY: SPATIAL INSTALLATION *THE LIFE*

This presentation is based on my artwork *The Life* (spatial installation 2023) which was conceived and executed in rural, sparsely populated areas of Northern Herzegovina. The experience achieved there and everything that preceded it in a personal and collective sense will form the basic motive of my reference. Seen as a whole, it will function as a three-layer construction, temporally and spatially edited, significantly intertwined with the circumstances of the context and personal states. The first level is bind up to closeness that was made in the years of growth in contact with the space and existences of local women which differed a lot with the way I used to live at that time, participating in the urban model of the time. That was the initial point, the first one, up to a point an odd empathy in the front of the similar, yet different. That nearness, got me, as an already established artist, back to almost identical ambient. Women, outside modernity and its affected streams, are bonded emphatically to the methodology itself and to my personal attitude about them and artistic research. The third layer is relational by its nature. It is composed from the reactions of the viewers faced with wholeness of the work. I have delivered it in the form of photographs of objects and video works in integral artwork piece *The Life*. I will talk about each of the above mentioned facts separately, paying attention to the relationships between different actors and content elements, in such a way that I will carefully expose all the changes in empathic moments and place them in the appropriate relationships.

Key words: *Herzegovina, space installation, women, life*

УДК 78.036 + 781.22 А. Шенберг

ШЕНБЕРГОВА ЕМПАТИЈА КА ТРАДИЦИЈИ: МУЗИЧКА СИНТАКСА У ДОДЕКАФОНИМ УСЛОВИМА

Додекафонија је навела бројне аналитичаре да изнесу своје мишљење, те је стога сваком аналитичару комбиновање многобројних написа на дату тему са сопственим аналитичким сазнањима и закључцима велики изазов. Иако постоји усаглашено мишљење да је Арнолд Шенберг традиционалне формалне обрасце комбиновао са додекафоним садржајем, још увијек се заобилази могућност реинтерпретације тоналитетних синтаксичких структура. Овај рад има управо такав фокус, и доноси приказ традиционалних синтаксичких структура, као и приказ нових синтаксичких структура произашлих из карактеристика додекафоније.

Шенберг је иза себе оставио и бројне теоријске написе, а у два наврата се дотакао анализе сопствених дјела. У питању су Варијације за оркестар оп. 31 и други став из Гудачког квартета бр. 3 оп. 30 који је упоредио са лаганим ставом Моцартовог Гудачког квартета бр. 21 КВ. 575 у Де-дуру. На питање да ли је додекафонија један од логичних и природних наставака музичке умјетности минулих времена, или је то потпуни прекид са традицијом и прошлошћу, одговор је дао сам Шенберг говорећи да „никада није била намјера ни акција нове умјетности да достигне или чак уништи стару умјетност, своју претходницу“ (Сковран, 1963: 657).

Утемељено у наведеном, овај рад ће на бројним примјерима из Шенберговог додекафонски писаног опуса дефинисати музичку синтаксу у условима ван тоналитета. Музичка синтакса у додекафонским условима постоји, она је редизајнирана усљед употребе додекафоније. Такође је и евоуирала и садржи нова синтаксичка рјешења, али се умногоме ослања на тоналитетну музичку синтаксу.

Кључне речи: Арнолд Шенберг, музичка синтакса, додекафонија

SCHOENBERG'S EMPATHY FOR TRADITION: MUSICAL SYNTAX IN DODECAPHONIC CONDITIONS

Dodecaphony has prompted numerous analysts to share their opinions, making it a significant challenge for each analyst to combine the many writings on the topic with their own analytical insights and conclusions. Although there is a general consensus that Arnold Schoenberg combined traditional formal patterns with dodecaphonic content, the possibility of reinterpretation of tonal syntactic structures is still often overlooked. This paper focuses precisely on that, presenting both traditional syntactic structures and the new syntactic structures that emerged from the characteristics of dodecaphony.

Schoenberg also left behind numerous theoretical writings, and on two occasions, he analyzed his own works. These are the Variations for Orchestra, Op. 31 and the second movement from the String Quartet No. 3, Op. 30, which he compared to the slow movement of Mozart's String Quartet No. 21, K. 575 in D major. In response to the question of whether dodecaphony is a logical and natural continuation of the musical art of past times or a complete break from tradition and the past, Schoenberg himself stated that "it was never the intention nor the action of new art to achieve or even destroy the old art, its predecessor" (Skovran, 1963: 657).

Based on this, the paper will define musical syntax in non-tonal conditions using numerous examples from Schoenberg's dodecaphonic works. Musical syntax in dodecaphonic conditions does exist; it has been redesigned due to the use of dodecaphony. It has also evolved and includes new syntactic solutions, but it still largely relies on tonal musical syntax.

Key words: *Arnold Schoenberg, musical syntax, dodecaphony*

**FENOMEN EMPATIJE U UMETNOSTI I KULTURI /
THE PHENOMENON OF EMPATHY IN ART AND CULTURE**

*Department of architecture, University of Structural Engineering and Architecture
“Lyuben Karavelov”, Sofia, Bulgaria*

*Department of architecture, University of Structural Engineering and Architecture
“Lyuben Karavelov”, Sofia, Bulgaria*

UDK 7.01:616.8

**MENTAL FUNCTION REFLECTION UPON LIVING
ENVIRONMENT COLOR PERCEPTION AND
INTERPRETATION: CASE STUDY**

In all its forms art represents the mind of its creator. This is no less true in treatment of psychological and neurological disorders than it is in the analysis of established artists such as Zlatyu Boyadzhiev and Willem de Kooning. The major areas of this research in creativity have centered on neurological disorders, especially with stroke or frontotemporal dementia. In fact, creativity may be maintained even while the neurology of an individual is being transformed or degraded through neurological disorders.

Keywords: *right hemisphere, art, neurological disorders*

Dr Aleksandra Ivanova

e-mail: alexivanova@yahoo.com

*Departman za arhitekturu, Univerzitet za građevinarstvo i arhitekturu „Ljuben Karavelov“,
Sofija, Bugarska*

Dr Ivanka Marinova

e-mail: m_vania@hotmail.com

*Departman za arhitekturu, Univerzitet za građevinarstvo i arhitekturu „Ljuben Karavelov“,
Sofija, Bugarska*

REFLEKSIJA MENTALNE FUNKCIJE NA PERCEPCIJU BOJA ŽIVOTNE SREDINE I INTERPRETACIJA: STUDIJA SLUČAJA

Umetnost predstavlja um svog tvorca u svim njegovim oblicima. Ovo nije ništa manje tačno u lečenju psiholoških i neuroloških poremećaja nego u analizi poznatih umetnika kao što su Zlatju Bojadžijev (Zlatyu Boyadzhiev) i Vilem de Kuning (Willem de Kooning). Glavne oblasti ovog istraživanja kreativnosti bile su usredsređene na neurološke poremećaje, posebno kod moždanog udara ili frontotemporalne demencije. U stvari, kreativnost se može održati čak i dok se neurologija pojedinca transformiše ili degradira kroz neurološke poremećaje.

Ključne reči: *desna hemisfera, umetnost, neurološki poremećaji*

Diplomate at Academy of Fine Arts Brera, Milano; Independent artist

UDK 7.01:616.8

SOCIETY OF MIND

I look at a brownish-red surface up close, very close, to the point that my eyes almost touch it. I don't focus on anything. I decide to move away a few centimeters so I can see better and observe its irregular, grainy texture, with some reliefs and depressions. I remain concentrated for two interminable minutes. Then I get bored and move away a little further: enough to notice that this surface takes on a rectangular shape, enclosed by a lighter, ochre-grey border. I realize it's a brick. Who would have thought? I take three steps back and the brick becomes a set of bricks, that is, a wall. It's not enough for me. My cerebral cortex wants to know and translate that information. I retreat twenty meters, keeping my eyes closed. I counted one, two, three to twenty, then looked. The wall belongs to a bridge. On one side is limbo, on the other awareness. The architect named that bridge: amygdala. This is what is written on the tourist sign of the city of Verdana: Limbic Area, Amygdala Bridge, Neocortex. A river of emotions flows below, in the current. I'm on this side, in a peripheral, messy and primitive region: pre-reptilian, and I'm interested in going further and exploring the world. I head, step by step, towards the limbic area where my journey begins. I take the bridge towards its center. There is a customs that forces me to present my documents. Name, surname, gender, address. While I wait for the green light, I look over the edge and watch the current of emotions flow and disappear into the distance. I see the reflection of my face in the waters. It's me and I recognize myself. The features belong to me: the small mole on the lower right, the thin scar on the forehead. I mirror myself. At one point a small leaf that was floating on the surface stopped above my left eye, taking its place. Replacing it. An insect lands on it and remains suspended with the reflections of light above its wings. A fish runs and eats him. I see it. "You can go." the customs officer tells me "Cross and concentrate."

Key words: *travel, mirror neurons, limbo, cortex, art*

Diplomirao na Akademiji lepih umetnosti Brera, Milano; nezavisni umetnik

DRUŠTVO UMA

Gledam braonkastocrvenu površinu izbliza, veoma je blizu, do te mere da mi je oči skoro dodiruju. Ne fokusiram se ni na šta. Odlučujem da se odmaknem nekoliko centimetara da bih bolje video i posmatrao njenu nepravilnu, zrnastu teksturu, sa nekim reljefima i udubljenjima. Ostajem koncentrisan dva beskrajna minuta. Onda mi dosadi i odmaknem se još malo: dovoljno da primetim da ova površina poprima pravougaoni oblik, ograđen svetlijim, okersivim rubom. Shvatam da je u pitanju cigla. Ko bi to pomislio? Vratim se tri koraka unazad i cigla postaje skup cigli, odnosno zid. Nije mi dovoljno. Moj cerebralni korteks želi da zna i prevede te informacije. Povlačim se dvadesetak metara, zatvorenih očiju. Izbrojao sam jedan, dva, tri,... do dvadeset, pa pogledao. Zid pripada mostu. Na jednoj strani je limbo, na drugoj svesnost. Arhitekta je taj most nazvao: Amigdala. Evo šta piše na turističkom znaku grada Verdane: Limbičko područje, Amigdala most, Neokorteks. Dole, u toku, teče reka emocija. Ja sam na ovoj strani, u perifernom, neurednom i primitivnom regionu: predreptilskom, i zainteresovan sam da idem dalje i istražujem svet. Krećem, korak po korak, ka limbičkom području gde počinje moje putovanje. Idem mostom prema njegovom centru. Postoji običaj koji me tera da pokažem svoja dokumenta. Ime, prezime, pol, adresa. Dok čekam zeleno svetlo, gledam preko ivice i gledam kako struja emocija teče i nestaje u daljini. Vidim odraz mog lica u vodi. To sam ja i prepoznajem se. Karakteristike pripadaju meni: mali mladež dole desno, tanak ožiljak na čelu. Ogledam se. U jednom trenutku mali list koji je lebdeo po površini stao je iznad mog levog oka i zauzeo svoje mesto. Zamena. Insekt sleće na njega i ostaje zakačen sa odsjajima svetlosti iznad krila. Riba trči i pojede ga. Vidim to. „Možeš ići“, carinik mi kaže. „Pređi i koncentriši se“.

Ključne reči: *desna hemisfera, umetnost, neurološki poremećaji*

Универзитет у Источном Сарајеву, Академија ликовних уметности у Требињу

УДК 75 М. Тодоровић (439.55)

ДЈЕВОЈЧИЦА ИЗ БОСНЕ: МИЦА ТОДОРОВИЋ 1938.

Излагање ће бити темељено на новинској репродукцији слике, исечене из часописа *Жена данас* (1938). У питању је *Дјевојчица из Босне*, сарајевске сликарке Мице Тодоровић. Необична у импостацији и тематским импликацијама, представља Мицин аутопортрет (уметница је тада у позним тридесетим годинама) и допојасни акт, упућујући на њену тадашњу преокупацију портретима маладих Ромкиња/Циганки, које су, као што је и уметница сама, насељавале периферију града Сарајева. Као таква, слика отвара низ суштинских питања, која одговорима и трагањем за истима воде у подручје значајно шире од уметнице и њених биографских ограда. Као дипломирана сликарка, завршила је Ликовну академију у Загребу, у класи професора Бабића, 1926, и будући да је била озбиљно образована особа, посвећена модерности властите речи и дела, одударала је у амбијенту града, Загреба или Сарајева, и међу доминантно конзервативним колегама током двадесетих. Да бисмо разумели њене околности, могуће је и потребно погледати на шири европски амбијент. Сликарка Лоте Лазерштајн и књижевница Жан Рис представљале су упадљиве примере. Без разумевања међу колегама, другачију и посвећену универзалистичким кодовима постојања, Мицу је затекла општа промена социо-политичких стандарда тридесетих. Шовинизам и фашистичке претензије одбациле су праксу и идеју женине модерности, а Мицу принудиле на неку врсту самонаметнутог егзила у старој породичној кући. Ту ће крајем деценије обновити сликарску активност, везујући се другачијом, пунктуалном и врло личном емпатијом за маргинализоване девојке једне етничке заједнице, за своје разумевање Оријента и за оно што је Босна коначно постала у њеној имагинацији.

Кључне речи: *Мица Тодоровић, Босна, модерност, периферија*

University of East Sarajevo, Academy of Fine Arts in Trebinje

GIRL FROM BOSNIA: MICA TODOROVIĆ 1938.

The lecture will be based on the photo-reproduction of Mica Todorović's lost painting. Painted in 1938 and named *The Bosnian Girl* it represents thematic and formal challenge. Self-portrait as well as nude it was produced by her then art preoccupation with poor and social marginalized young Gipsy girls. Structured around similar existential position (Mica and young girls were proudly cultivated by their lives as an outsider position) *The Bosnian Girl* examines the wide range of the completely different conclusions. Graduated in 1926 at the Fine Art Academy in Zagreb, Mica represented rational and deeply modern being, genuinely different in comparison with her young colleagues. Seriously connected to the idea of the New Woman (similar to the artistic ambitions of then German painter Lotte Laserstein or literary aspect of modernity represented by the short stories of Jean Rhys) she was finally defeated at the beginning of the 1930s by the political and anthropological conservatism, defending herself she returned from Zagreb in her old house in Sarajevo making very subtle and deeply emphatic connection with local and already named girls.

Key words: *Mica Todorović, Bosnia, Modernity, periphery*

OSJEĆAJNOST IZMEĐU MIMENZE I STILIZACIJE: PREDMODERNI I MODERNI TEATAR

Teatar, kao umjetnost u kojoj mimetičnost najočitije dolazi do izraza, najintenzivnije je poprište i problema kako riješiti prikazivanje ljudskih osjećaja. Ma koliko malo i u tom pogledu znali o nestalim teatarskim tradicijama, ne može biti sumnje da se i tu glavna razdjelnica provlači između tradicionalnog, tj. predmodernog, i modernog teatra, kakav se stao rađati na Zapadu u doba baroka, da bi zreo oblik zadobio s naturalizmom. O tradicionalnom teatru uopće možemo ipak štošta zaključiti na osnovi sačuvanih teatroloških tekstova, ali i preživjelih vrsta, bilo izravno (razna kazališta južne i jugoistočne Azije ili pak japanski nō, sa statusom čak i klasičnog teatra), bilo neizravno (npr. nāṭya, klasični sanskrtski teatar, u koji, uz teatrološke rasprave, uvid možemo dobiti i kroz žive dramske vrste u koje se on prelio, kao što su južnoindijski kathakali i kūṭiyāṭṭam). Pokazuje se tako da, ma koliko nekom neobično, a zapravo sasvim dosljedno, i prikaz osjećaja podliježe u predmodernom teatru sveopćoj nuždi stilizacije, a za razliku, štoviše nasuprot modernom diktatu mimetičnosti. Iznimku u predmodernom teatru možda doista predstavljaju jedino farse i druge komične vrste, koje se izrazito oslanjaju na tzv. realnost. Najtemeljitije je to obrađeno u staroindijskoj teatrologiji, koja strogo razlikuje – a nerijetko i suprotstavlja! – „stvarne“, svjetovne, psihičke osjećaje (bhāva) od „nestvarnih“, umjetničkih, estetiziranih (rasa). U takvoj perspektivi javlja se i sasvim drugačiji niz pitanja: s kime, ili čime, mi u umjetničkom djelu suosjećamo? Je li umjetnost imitacija vanjskog svijeta, ili imaginativno stvaranje novog? Odgovor, i ovdje, predstavlja umjetnost kao bitno metafizičku disciplinu.

Ključne reči: *teatar, mimeza osjećaja, stilizacija osjećaja, predmodernost, modernost*

The Juraj Dobrila University of Pula, Pula, Republic of Croatia

SENSIBILITY BETWEEN MIMESIS AND STYLIZATION: PRE-MODERN AND MODERN THEATRE

Being the art in which mimesis acquires its most obvious expression, theatre happens to most intensely include also the problem of representing human feelings. Despite our limited knowledge of bygone theatrical traditions, here too the main division certainly runs between the traditional, i.e. premodern, and modern theatre (as evolving from Baroque through Naturalism). Much can be inferred about traditional theatre from the extant treatises in theatre studies, as well as from the still living forms (either directly, like the classical Japanese *nō* or various forms from South and Southeast Asia, or indirectly, like the classical Indian *nāṭya*, partly surviving through the forms it influenced, e.g. *kathakali* and *kūṭiyāṭṭam*). Perhaps surprisingly, but actually quite consistently, in premodern theatre representation of feelings also submits to the universal necessity of stylization, as opposed to the modern dictate of mimesis. The farce and other comic forms significantly relying on the so-called reality may truly be the only exception in premodern theatre. The subject was most thoroughly treated in ancient Indian theatre criticism, which sharply distinguishes – and not rarely opposes! – the “real”, worldly, psychic feelings (*bhāva*) and the “unreal”, artistic, aestheticized (*rasa*). Such a perspective gives birth to a wholly different set of questions: who, or what, do we empathize with in a work of art? Is art imitation of the outside world, or imaginative creation of a new one? This is another area in which the answer highlights art as an essentially metaphysical discipline.

Key words: *theatre, mimesis of feelings, stylization of feelings, premodernity, modernity*

VIZUALIZACIJA EMOCIJE RADOSTI KOD STUDENATA UMETNOSTI

Istraživanje se bavi analizom vizuelnog prikaza radosti kod grupe studenata vizuelne umetnosti. Uzorak čini 110 ispitanika – studenata likovnih i primenjenih umetnosti. Postupak: ispitanici su slobodno popisali lične izvore osećanja radosti, a potom su crtali svoju radost slobodnom tehnikom.

Analiza rezultata je kvalitativna i opisuje sadržaj osećanja radosti. Rezultati pokazuju da su studenti umetnosti otvoreni za ovu emociju, imaju visoku produkciju u navođenju izvora radosti – u proseku se navodi šest razloga. Analiza sadržaja pokazuje da su najčešći izvori radosti poreklom iz socijalnih odnosa i unutrašnjeg zadovoljstva. Najčešći odgovori su: bavljenje umetnošću (crtanje/slikanje, muzika, čitanje, filmovi/serije); zatim socijalne relacije (porodica, prijatelji, dečko/devojka, druženje i interakcija sa ljudima); fizičko zadovoljstvo (hrana, posebno slatkiši i kafa); životinje; priroda (prizori); ali i lični napredak i razvoj, bavljenje sportskim aktivnostima (treninzi, šetnje), putovanja, zabava (društvene i video-igrice) i subjektivna stanja i/ili emocije podeljene sa drugima (ljubav, sreća, dobra energija).

Radost se najčešće prikazuje kroz kompozitni crtež. Najčešće se prikazuju ljudi – sami ili u interakciji sa drugima, životinje (pas, mačka...), scene iz svakodnevnog života, enterijer, priroda i apstraktne forme. Takođe, radost se prikazuje i kroz pojedinačne objekte ili niz objekata koji predstavljaju izvore radosti.

Najčešće se crta: hrana, pejzaž, prijatelji, šoljica kafe, sunce, knjiga, umetnički (slikarski) pribor...

Nalazi pokazuju da ispitanici sa lakoćom imenuju veći broj izvora radosti. Doživljavaju je i kao ličnu i kao prosocijalnu emociju u interakciji sa drugim ljudima, prirodom i životinjama. Često je povezana sa kreativnim aktivnostima i različitim objektima i oblastima iskustva – vide je kao deo samorazvoja. Najčešći prikazi radosti se odnose na svakodnevne situacije koje omogućuju da se pojavi ova emocija, što pokazuje da se ova emocija više vidi kao stalno prisutna prateća dimenzija svakodnevnog iskustva, nego kao izuzetno stanje u izuzetnim okolnostima.

Ključne reči: *radost, vizuelizacija, konstruktivna osećajnost, prosocijalna emocija*

VISUALISING JOY IN ART STUDENTS

This research explores the visual representation of joy among a group of art students. The sample consists of 110 participants – students of fine and applied arts. Procedure: participants freely wrote down their personal sources of joy and then drew their joy using free technique. The analysis of the results is qualitative and describes the content of joy. The results show that art students are open to this emotion, are productive in reporting sources of joy – on average, six reasons are mentioned. The content analysis reveals that the most common sources of joy stem from social relationships and inner satisfaction. The most frequent responses are: engagement in artistic activities (drawing/painting, music, reading, films/series); social relationships (family, friends, boyfriend/girlfriend, socializing and interacting with people); physical pleasure (food, particularly sweets and coffee); animals; nature (landscapes); as well as personal development, engaging in sports activities (training, walking), travel, entertainment (social and video games), and subjective states and/or emotions shared with others (love, happiness, “good energy”). Joy is most commonly represented through composite drawings. Most frequently, people are depicted – alone or interacting with others, animals (dogs, cats...), everyday life scenes, interior, nature, and abstract forms. Additionally, joy is also represented as individual objects or a series of objects that symbolize sources of joy. Most commonly drawn are: food, landscapes, friends, cups of coffee, sun, book, artistic (painting) tools... The findings show that participants easily identify a larger number of sources of joy. They experience it as both a personal and prosocial emotion in interaction

with other people, nature, and animals. It is often associated with creative activities and various objects and areas of experience – seeing it as part of self-development. The most common sources of joy relate to everyday situations that enable this emotion to emerge, indicating that this emotion is more seen as a constant, accompanying dimension of everyday experience rather than as an exceptional state in exceptional circumstances.

Key words: *joy, visualization, constructive emotion, prosocial emotion*

Факултет уметности Универзитета у Нишу, Република Србија

УДК 7.038.5:159.964.26

„СТВАРАЊЕ” ЕМПАТИЈЕ КРОЗ УМЕТНОСТ

Циљ нашег рада је да испита и анализира различите елементе и теме које су уметници модерног доба користили у својим радовима како би код посматрача пробудили осећај емпатије. Захваљујући историји уметности, у могућности смо да уочимо жељу све већег броја уметника да овековече и дочарају овај феномен публици. Почетак модернизације навео је уметнике, нарочито од друге половине 19. века, да напусте приказивање митолошких хероја и тема које славе живот, и окрену се онима у којима главну улогу играју обични људи, суочавајући се са свакодневним недаћама. Подстакнута друштвеним променама, које су уздрмале темеље европског друштва, као и незаустављивим последицама индустријске револуције, која је заувек променила човечанство, ова жеља је довела и до неминовних промена у уметности.

Кључне речи: *емпатија, реализам, индустријска револуција*

University of Niš, Faculty of Arts in Niš, Republic of Serbia

”CREATING” EMPATHY THROUGH ART

Our paper aims to analyse different means and themes artists of modern times have used to provoke the feeling of empathy in the viewer, by employing them in artwork. Throughout art history we can witness the artists’ need to capture and communicate this phenomenon to us, the observer, trying to awaken the feeling of empathy in the spectator or capture and represent the emotional state of his work’s subject. As the industrial era rolled in this need increased and took on many life forms. The paper compares artistic elements and subjects used to communicate and awaken this feeling. The artists’ need to share and provoke such a feeling has culminated and is especially noticeable from the time of Realism in art. This was when the artists started to represent the other side of the medal, which does not illustrate deity-like war heroes and mythical life-celebrating themes, but those in which ordinary people play the role of heroes in facing everyday hardship of life and struggle to survive. This was probably provoked by social changes which shook the foundation of Europe’s society and by the unstoppable consequences of the Industrial Revolution, which changed humankind, and art, forever.

Keywords: *empathy, realism, Industrial Revolution*

Филозофски факултет Универзитета у Нишу, Република Србија

УДК 94(497.11)“04/14”Косара Теодорита, кнез Јован Владимир

ПРИНЦЕЗА И КНЕГИЊА КОСАРА ТЕОДОРИТА – ЈЕДАН ПРИМЕР ЕМПАТИЈЕ

Једно од најстаријих оригиналних књижевних дела код Срба је *Житије Св. кнеза (краља) Владимира*, владара Дукље. Ово дело је сачувано у скраћеном облику и унето у *Летопис попа Дукљанина*. Најстарији, по нашем мишљењу, пример емпатије испољава Владимирова жена Косара Теодорита у Житију.

Потакнута Духом Светим, она одлази своје оцу, цару Самуилу од кога тражи и добија благослов да обиђе оковане затворенике и опере њихове ноге и главе. Њена посета заточеницима, прање главе и ногу показује и њену емпатију према онима који су, без сумње, најнижи друштвени слој у Самуиловом царству. Чин прања ногу је изведен по угледу на Христа. Разлике ипак има: Христос је прао ноге апостолима, а она окованим робијашима. Међу њима је срела Владимира који јој се учини леп, смеран, скроман, пун мудрости и богопоштовања, а његове речи слађе од саћа меда. За своју емпатију бива награђена тиме што се удаје за Владимира, враћају се у Дукљу и постаје владарка – кнегиња.

Косара други пут показује емпатију према своје супругу Владимиру када нови бугарски цар Владислав, који је убио претходног цара Радомира, позива Владимира да дође код њега. Владимира од одласка код Владислава задржава Косара, која отворено исказује бојазан да ће и он, њен муж, бити убијен као Радомир. Зато одлази код Владислава да ако треба она страда, а не Владимир.

Кључне речи: *Косара Теодорита, кнез Јован Владимир, Летопис попа Дукљанина, житије, емпатија*

University of Niš, Faculty of Philosophy, Niš, Republic of Serbia

PRINCESS KOSARA TEODORITA – AN EXAMPLE OF EMPATHY

The Hagiography of Saint Prince (King) Vladimir is one of Serbia's oldest literary works. An abridged form of this text has been preserved and is included in *The Chronicles of the Priest of Dioclea*. We believe that the first example of empathy is shown in the Hagiography by Kosara Theodorita, Vladimir's wife.

Driven by the Holy Spirit, Kosara went to her father, Tsar Samuel, and asked permission to visit his bound prisoners and give them a head and foot wash. She demonstrates her compassion for those who are unquestionably the lowest social category in Samuel's empire by visiting the prisoners and cleaning their heads and feet. The foot-washing ritual was carried out as an imitation of Christ. However, there are differences: while Christ washed the apostles' feet, she washed the feet of the chained prisoners. She spotted Vladimir among them and noticed him to be charming, modest, and full of wisdom and reverence for God. His words were also sweeter than a honeycomb. She gets married to Vladimir as a reward for her empathy and ascends to the position of ruler-princess in Dioclea.

When the new Bulgarian Tsar Vladislav, who assassinated the previous Tsar Radomir, invites Vladimir to see him, Kosara expresses empathy for her husband Vladimir for the second time. Kosara prevents Vladimir from visiting Vladislav, publicly expressing her concern that her husband will meet the same fate as Radomir. To defend her husband and, if necessary, to take his death place, she goes to see Vladislav.

Keywords: *Kosara Theodorita, Prince Jovan Vladimir, The Chronicles of the Priest of Dioclea, hagiography, empathy*

УДК [821.163.41+159.964.26] Лазаревић Л.

КОНЦЕПТ ЕМПАТИЈЕ И ЊЕГОВО ИСПИТИВАЊЕ НА ПРИМЕРУ ПРИЧЕ *СВЕ ЋЕ ТО НАРОД ПОЗЛАТИТИ* ЛАЗЕ ЛАЗАРЕВИЋА

У раду аутор полази од анализе појма емпатије. Прво узима у обзир шири херменеутички контекст а затим ужи психолошки. У овом другом указује на разлику у односу на симпатију и сажаљење. Емпатију понекад видимо као разумевање и саосећање са емоцијама других, а нарочито као идентификовање са патњом друге особе, а сажаљење као жаљење због лоших ствари које су се десиле другима, али без наглашеног идентификовања; док симпатију разумемо као уопштено подржавање нечије ствари, често на личној основи, такође без снажног идентификовања. Није спорно да у свакодневној употреби долази до семантичких преклапања ових појмова, што је и разумљиво, не само због њихове семантичке блискости већ и зато што је концепт емпатије у психолошком смислу настао касније и од сажаљења и од симпатије, па је дуго носио и нека њихова значења пре него што се еманциповао од оба. Потом аутор рада на примеру класичне приповетке српског реализма деветнаестог века, *Све ће то народ позлатити* Лазе Лазаревића, испитује одрживост и вредност ових концептуалних дистинкција.

Кључне речи: *емпатија, херменеутика, саосећање, сажаљење, Лаза Лазаревић*

Faculty of Foreign Languages, Alfa BK University, Belgrade, Republic of Serbia

**THE CONCEPT OF EMPATHY AND ITS EXAMINATION ON
THE EXAMPLE OF LAZA LAZAREVIĆ'S STORY
*THE NATION WILL GILD IT***

In the paper, the author starts from the analysis of the concept of empathy. He first takes into account the wider hermeneutic context and then the narrower psychological one. In the latter, he points out the difference between sympathy and pity. We sometimes see empathy as understanding and sympathizing with the emotions of others, and especially as identifying with the suffering of another person, and pity as regretting bad things that have happened to others, but without emphatic identification, while we understand sympathy as generally supporting someone's cause, often on a personal basis, also without strong identification. It is not disputed that in everyday use there are semantic overlaps of these terms, which is understandable not only because of their semantic closeness, but also because the concept of empathy in the psychological sense arose later from pity and sympathy, so it carried for a long time some of their meanings before he emancipated himself from both. Then, the author of the work examines the sustainability and value of these conceptual distinctions on the example of the classic story of Serbian realism of the nineteenth century, *The nation will gild it* by Laza Lazarević.

Keywords: *Empathy, hermeneutics, sympathy, pity, Laza Lazarević*

УДК [784.9+398.8]: 37.018.8

ПРИСТУП ТРАДИЦИОНАЛНИМ ПЕСМАМА У НАСТАВИ СОЛФЕЂА СА ЦИЉЕМ УПОЗНАВАЊА И ОЧУВАЊА ТРАДИЦИОНАЛНИХ ВРЕДНОСТИ¹

Имајући у виду актуелно стање културе и уметности на нашем простору, морамо подвући огроман значај који музичко образовање има за естетски развој деце и образовање музичког укуса. Када је у питању настава солфеђа у систему основног музичког образовања и васпитања, у процесу развоја преференција можемо уочити два правца. Један подразумева уметничку музику коју ученици најчешће изводе на инструменталној настави, а други упознавање и примену традиционалног стваралаштва, чиме се остварује један од циљева музичког образовања који се тиче очувања националног идентитета, националне и светске културне баштине. Традиционалне песме се у настави солфеђа најчешће везују за млађе разреде ОМШ, када се користе као модели за поставку основних тонова, ритмичких врста и фигура, или за обраду мелодијских захтева. Морамо приметити да је овај процес усмерен првенствено на остваривање задатака музичког описмењавања, те у њему недостаје детаљније упознавање народног стваралаштва које би пробудило мотивацију ученика да темељније упознају елементе народне музичке традиције. Сведоци смо чињенице да ученици све мање познају традиционалну песму, као и да савременим генерацијама традиционални напеви делују „застарело“. Приступ традиционалним песмама којим би

¹ Рад је настао у оквиру пројекта Огранка САНУ у Нишу „Музичко наслеђе југоисточне Србије, савремено стваралаштво и образовање укуса“ (О-10-17).

се деци приближио овај жанр укључује представљање атмосфере у којој су одређени напеви оригинално извођени (обичаји, прилике, празници, доба године и сл.), уз настојање да се „пробуди“ емпатија према особама које су те напеве изводиле. У том смислу, поставља се питање: да ли ће разумевање осећања народних певача за време извођења песама у различитим приликама (где треба имати у виду да су и деца учествовала у извођењу напева) позитивно утицати на прихватање народног стваралаштва, памћење песама и очување музичке традиције?

Кључне речи: *традиционална песма, солфеђо, музичка настава, емпатија, образовање укуса*

APPROACH TO THE TRADITIONAL SONGS IN SOLFEGGIO TEACHING WITH THE OBJECTIVE OF PRESERVING TRADITIONAL VALUES²

Bearing in mind the current state of culture and art in our area, we must underline the enormous importance of music education for the aesthetic development of children and the education of musical taste. In elementary music school solfeggio teaching, we can see two directions in the process of developing preferences. One involves art music, which students usually perform in instrumental classes, and the other is application of traditional creativity, which achieves one of the goals of music education – the preservation of national identity, national and world cultural heritage. In solfeggio classes, traditional songs are most often associated with the younger grades of elementary music school, when they are used as models for setting basic tones, rhythmic types and figures, or for processing melodic requirements. We must note that this process is aimed primarily at achieving the tasks of musical literacy, and it lacks a more detailed introduction to folk creativity that would motivate students to experience the elements of folk music tradition more thoroughly. We are witnessing the fact that students know less and less traditional songs. That music seems “outdated” to modern generations. The approach to traditional songs that would bring children closer to this genre includes the presentation of the atmosphere in which certain songs were originally performed (occasions, holidays, time of year, etc.) with an effort to “awaken” empathy towards the people who performed those songs. In this sense, the question arises: will understanding the feelings

² The work was created within the project of the SASA Branch in Niš “Music heritage of Southeast Serbia, contemporary creativity and taste education” (O-10-17).

of folk singers while performing songs on different occasions (considering the fact that children also participated in the performance of songs) have a positive effect on the acceptance of folk creativity, memorization of songs and the preservation of musical traditions?

Key words: *traditional song, solfeggio, music teaching, empathy, taste education*

КИНЕСТЕТИЧКО ИСКУСТВО И ЕМПАТИЈА У КЛАВИРСКОМ ИЗВОЂАШТВУ

Кинестетичко искуство, које се односи на свест о положају и кретању делова сопственог тела, и емпатија, односно способност да се емоционално разуме шта друга особа доживљава, су појаве које у клавирском извођаштву имају прворазредни значај. Извођач интерпретира музичко дело тако што тумачи однос између нотног записа и извођења дела кроз профилисане покрете руку, тзв. перформативне гестове. Композитор у партитуру записује низ кореографских покрета који се изводе у дефинисаним просторним и временским оквирима. Извођење подразумева физичку реализацију ових покрета који комуницирају кроз звучне, визуелне, кинетичке и кинестетичке сензације. Кинетичка енергија која се налази у запису перформативног геста има потенцијал да створи субјективне кинестетичке сензације у свести извођача. Рекреирајући на телесном нивоу записане покрете, извођач остварује најдиректнију емпатичку везу са чулним и емоционалним садржајем музике.

Непосредно кинестетичко и емпатичко искуство извођења музике даје јединствен квалитет њеном разумевању. Ова теза експлицирана је на примеру Дебисијевог клавирског прелида „Шта је видео западни ветар”, описивањем истраживања музичког дела кроз индивидуалну физичку реализацију нотираних гестова. Показано је како осећај којим се перципира сопствени положај тела, тежина, напетост мишића и покрет омогућава извођачу да разуме перформативне гестове. Разумети ове покрете кроз сопствено телесно искуство значи бити свестан аутентичног кинестетичког осећаја, формираног специфичним протоком кинетичке енергије кроз прсте, шаке, руке и тело извођача. Интерпретација изведених гестова кроз аналогне когнитивне представе формира у свести поље конотативних значења које укључује осећања и идеје које се могу повезати са изразом геста. На тај начин се остварује увид у дубље

сензитивне слојеве композиторове мисли и сугерише се реципијентима наративни потенцијал дела.

Кључне речи: *клавирско извођаштво, перформативни гест, кинестетичко искуство, емпатичка повезаност*

University of Niš, Faculty of Arts in Niš, Republic of Serbia

KINESTHETIC EXPERIENCE AND EMPATHY IN PIANO PERFORMANCE

Kinesthetic experience, which refers to the awareness of the position and movement of one's own body parts, and empathy, which is the ability to emotionally understand what another person is experiencing, are exceptionally important phenomena in piano performance. The performer interprets the musical piece by understanding the relationship between the notation and the performance of the piece through profiled hand movements, the so-called performative gestures. The composer writes the score as a series of choreographic movements that are performed in defined space and time frames. Performance brings the physical realization of these motions, which communicate through sound, visual, kinetic, and kinesthetic sensations. The kinetic energy contained in a notated performative gesture has the potential to create subjective kinesthetic sensations in the consciousness of the performer. By recreating the notated movements on a bodily level, the performer achieves the most direct empathic connection with the sensory and emotional content of the music.

The immediate kinesthetic and empathic experience of performing music gives a unique quality to its understanding. This thesis is explained using the example of Debussy's piano prelude "What the West Wind Saw" by describing the research of the musical piece through the individual physical realization of notated gestures. The way in which the perceived sense of one's own bodily position, weight, muscle tension, and movement enables the performer to understand performative gestures is shown. To understand these movements through one's own bodily experience means to be aware of the authentic kinesthetic feeling formed by the specific flow of kinetic energy through the fingers, hands, arms, and body of the performer. The interpretation of performed gestures through analogous cognitive representations forms in consciousness a field of connotative meanings, which includes the feelings and ideas that can be associated with the expression of the gesture. In this way, an insight into the deeper, more sensitive layers of the composer's thought is achieved, and the narrative potential of the work is suggested to the recipients.

Key words: *piano performance, performative gesture, kinesthetic experience, empathic connection*

ЕФЕКАТ УЧЕЊА СВИРАЊА НА УСВАЈАЊЕ МУЗИЧКОГ ЗНАЊА И РАЗВОЈ ВОКАЛНЕ РЕПРОДУКЦИЈЕ СТУДЕНАТА

У оквиру педагошког деловања на развој музичких способности ученика у разредној настави и стицање музичког знања, често се потенцира утицај вокалне репродукције на учење свирања на неком инструменту, чиме се развија слушна пажња и посредно утиче на разумевање музичких појава кроз феномен емпатије. Заборављамо да се код ученика са слабо развијеним осећајем за висину тона прибегава свирању на неком од дечјих ритмичких инструмената, а врло брзо и укључивању у постављање тонова на металофону уз повезивање висине тона са нотном сликом и бојом. Након дугогодишњег рада у музичкој настави на Педагошком факултету, дошло се до импозантних закључака о супротном утицају при вокално-инструменталној репродукцији. Наиме, с обзиром на то да су студенти који се едукују на овом факултету у Врању претежно особе са недовољно развијеним музичким способностима и скромним музичким знањем, приметили смо да се интензивнијим вежбањем инструмента са диркама, уз истовремено певање, лакше савладавају мелодијски токови и ритмичке фигуре. Овакав начин стицања трајнијег музичког знања изискује детаљнију анализу система рада у овом излагању. Узорак је велики број студената поменутог факултета у периоду од десетак година. Овим се верификује и систем рада у наставној теорији и пракси.

Кључне речи: *вокално репродуковање, инструментално репродуковање, стицање музичког знања, музичке вештине, музичка настава*

Faculty of Pedagogy in Vranje, University of Niš, Republic of Serbia

THE EFFECT OF LEARNING TO PLAY ON THE ACQUISITION OF MUSICAL KNOWLEDGE AND DEVELOPMENT OF VOCAL REPRODUCTION OF STUDENTS

Within the framework of pedagogical action on the development of students' musical abilities in classroom teaching and the acquisition of musical knowledge, the influence of vocal reproduction on learning to play an instrument is often emphasized, which develops auditory attention and indirectly affects the understanding of musical phenomena through the phenomenon of empathy. We forget that students with a poorly developed sense of pitch resort to playing on one of the children's rhythmic instruments, and very soon also get involved in setting the tones on the metallophone by associating the pitch with the note image and color. After many years of work in music teaching at the Faculty of Pedagogy, impressive conclusions were reached about the opposite influence in vocal-instrumental reproduction. Namely, given that the students who are educated at this Faculty in Vranje are mostly people with insufficiently developed musical abilities and modest musical knowledge, we have noticed that, by more intensively practicing the instrument with drums while singing at the same time, melodic flows and rhythmic figures are easier to master. This way of acquiring more permanent musical knowledge requires a more detailed analysis of the work system in this presentation. The sample is a large number of students of the aforementioned Faculty over a period of ten years. This also verifies the system of work in teaching theory and practice.

Key words: *vocal reproduction, instrumental reproduction, acquisition of musical knowledge, musical skills, music teaching*

UDK 371.3::78

INKLUZIVNA DIMENZIJA MUZIČKOG OBRAZOVANJA³

Inkluzija u obrazovanju predstavlja ključan korak ka stvaranju društva koje prihvata i poštuje različitosti. Ovaj rad istražuje ulogu empatije u inkluzivnoj praksi muzičkog obrazovanja, naglašavajući značaj prilagođavanja pedagoških metoda specifičnim kulturnim i socijalnim uslovima. Empatija se pokazuje kao ključna za izgradnju društvenih i kulturnih mostova, omogućavajući svakom detetu da ravnopravno učestvuje u kreativnom procesu i socijalnoj integraciji. Cilj rada je da se sagledaju trenutno aktuelni i dostupni načini u muzičkom obrazovanju koji doprinose razvoju svakog pojedinca, kao i da se sagledaju metode koje bi se mogle primeniti u našem muzičkom obrazovanju kako bi ono bilo još raznovrsnije i učinkovitije u pogledu muzičke inkluzije. Zaključak rada ističe važnost razvijanja empatije kroz muzičko obrazovanje kao ključnog elementa inkluzije, pokazujući kako lokalno muzičko nasleđe može doprineti širem društvenom uključivanju i unapređenju obrazovne prakse u savremenom muzičkom obrazovanju.

Ključne reči: *inkluzija, muzičko obrazovanje, empatija, muzičko nasleđe*

³ Rad je nastao u okviru projekta Ogranka SANU u Nišu „Muzičko nasleđe jugoistočne Srbije, savremeno stvaralaštvo i obrazovanje ukusa” (O-10-17).

THE INCLUSIVE DIMENSION OF MUSIC EDUCATION⁴

Inclusion in education is a key step towards creating a society that accepts and respects diversity. This paper explores the role of empathy in the inclusive practice of music education, emphasizing the importance of adapting pedagogical methods to specific cultural and social conditions. Empathy proves to be key to building social and cultural bridges, enabling every child to participate equally in the creative process and social integration. The aim of the paper is to review the current and available ways in music education that contribute to the development of each individual, as well as to review the methods that could be applied in our music education to make it even more diverse and effective in terms of musical inclusion. The conclusion of the paper highlights the importance of developing empathy through music education as a key element of inclusion, showing how local musical heritage can contribute to wider social inclusion and improvement of educational practice in contemporary music education.

Key words: *inclusion, music education, empathy, musical heritage*

⁴ The paper was created within the project of the SASA Branch in Niš “Music heritage of Southeast Serbia, contemporary creativity and taste education” (O-10-17).

Факултет уметности Универзитета у Нишу, Република Србија

Асс. Ивана Б. Милошевић

e-mail: ivana44yu@gmail.com

Факултет уметности Универзитета у Нишу, Република Србија

УДК 781.4 Коњовић П.

ЕКСПРЕСИВНОСТ ХАРМОНСКОГ ЈЕЗИКА У СЦЕНИ МАКСИМОВЕ И АНЂЕЛИЈИНЕ СМРТИ (МУЗИЧКА ДРАМА *КНЕЗ ОД ЗЕТЕ* ПЕТРА КОЊОВИЋА)

У раду се указује на историјски значај Петра Коњовића у развоју националне школе и стварању националне музичке драме, уз коришћење експресивних средстава широког радијуса стилски позиционираних у преовладавајућем неоромантизму, прожетом импресионистичким валерама и снажним експресионистичким изразом када то захтева сложена драмско-психолошка радња. Предмет нашег истраживања представљају управо музичко-изражајна средства, у првом реду хармонска компонента с почетка четвртог чина музичке драме *Кнез од Зете*, тј. у тринаестој слици – Судбе суд, где Коњовић интензивирањем драмско-психолошког набоја у градационим таласима нарастајућег очаја поступно води музички ток ка катастрофи – Максимовој и Анђелијиној смрти на фону драматуршки чувене, једноставне песме гондолијера у даљини, симболичног значења. Смрт главних јунака опере Коњовић проживљава дубоко интимно, фатални исход побуђује у њему снажне емоције, које слушаоцима преноси кроз оркестар, тумачећи и најмањи трептај душе протагониста на сцени. Смели хармонски обрти са очигледном еманципацијом дисонанце указују на симбиозу тоналности и модалности, која у тренуцима високе драмско-психолошке напетости води у тонални супстрат тешко одредиве припадности са испољеним целостепеним звучностима, алтерацијама и хроматиком у примарној експресивној улози драмско-психолошке радње. Живописни хармонски језик чинилац је атмосфере пригушеног бола, као и карактеризације

протагониста, њихових преживљавања и интензивирања душевних стања, све до снажних драмских акцената. Вокални говор, формиран на основу принципа говорене мелодије, емоционалним нарастањем води ка емпатичним скоковима, повремено досежући квалитет ариозног израза, док тритонусни интервали у „истинитој” вокалној декламацији симболизују психолошки конфликт јунака на сцени. Коначно, кроз аналитичко сагледавање овог сложеног уметничког дела, покушаћемо да одговоримо на питање о улози емпатије у процесу емоционалног доживљаја уметничког дела, која од композитора води ка реципијенту.

Кључне речи: *Коњовић, хармонија, акорд, модулација, експресивност, емпатија*

**EXPRESSIVENESS OF HARMONIC LANGUAGE
IN THE SCENE OF MAKSIM'S AND ANĐELIJA'S DEATH
(MUSICAL DRAMA *PRINCE OF ZETA* BY PETAR KONJOVIĆ)**

The paper points out the historical importance of Petar Konjović in the development of the national school and the creation of the national musical drama, by using expressive means of a wide range, stylistically positioned in the prevailing Neoromanticism, imbued with Impressionist values and strong Expressionist voicing required by a complex dramatic-psychological plot. The subject of our research is precisely musical expressive means, first of all the harmonic component from the beginning of the fourth act of the musical drama *Prince of Zeta*, i.e. in the thirteenth scene - Court of Fate, where Konjović, by intensifying the dramatic-psychological charge in gradational waves of growing despair, gradually leads the musical flow towards catastrophe – Maksim's and Andjelija's death within the setting of the dramaturgically famous, simple song of the gondolier in the distance, with a symbolic meaning. Konjović experiences the death of the main characters of the opera deeply intimately, the fatal outcome arouses in him strong emotions, which he transmits to the listeners through the orchestra, explicating even the tiniest soul trembling of the protagonists on stage. Bold harmonic twists with an obvious emancipation of dissonance point to a symbiosis of tonality and modality, which, in moments of high dramatic-psychological tension leads to a tonal substrate of hard-to-determine association with manifested full-scale sonorities, alterations and chromatics in the primary expressive role of the dramatic-psychological plot. The vivid harmonic language is a factor in the atmosphere of muted pain, as well as the characterization of the protagonists, their survival and intensification of mental states, up to strong

dramatic accents. Vocal speech, formed on the basis of the principle of spoken melody, through emotional growth leads to emphatic jumps, occasionally reaching the quality of an arioso expression, while tritone intervals in “true” vocal declamation symbolize the psychological conflict of the heroes on stage. Finally, through the analytical observation of this complex artwork, we will try to answer the question about the role of empathy in the process of emotional experience of the work of art, which leads from the composer to the recipient.

Key words: *Konjović, harmony, chord, modulation, expressiveness, empathy*

**Jedanaesti nacionalni naučni skup
sa međunarodnim učešćem**

Niš, 18–19. oktobar 2024.

BARTF 2024

**UMETNOST I KULTURA DANAS:
FENOMEN EMPATIJE U
UMETNOSTI I KULTURI**

Knjiga apstrakata

Izdavač

UNIVERZITET U NIŠU
FAKULTET UMETNOSTI U NIŠU
SRPSKA AKADEMIJA
NAUKA I UMETNOSTI
OGRANAK SANU U NIŠU

Za izdavača

Prof. dr um. Milena Injac, dekan
Dopisni član SANU Vlada Veljković,
predsednik Komisije za rukovođenje
radom Ogranka SANU u Nišu

Upravnik Izdavačkog centra

Dr Igor Nikolić

Urednik

Dr Marko Milenković

Lektura

Aleksandra Gojković (srpski jezik)
Ivana Đelić (engleski jezik)

Grafički dizajn naslovne strane

Anita Milić

Prelom i tehnička priprema

Marta Pejčić

Univerzalna decimalna klasifikacija

Vesna Gagić

Štamparija

„Grafika Galeb” d. o. o. Niš

Tiraž

50

ISBN 978-86-85239-94-6

**The eleventh national scientific forum
with international participation**

Niš, 18-19th October 2024

BARTF 2024

**ART AND CULTURE TODAY:
PHENOMENON OF EMPATHY
IN ART AND CULTURE**

Book of Abstracts

Publisher

UNIVERSITY OF NIŠ
FACULTY OF ARTS IN NIŠ
SERBIAN ACADEMY
OF SCIENCES AND ARTS
BRANCH OF SASA IN NIŠ

For publisher

Prof. DMA Milena Injac, Dean
Corresponding Member of SASA
Vlada Veljković, President of the
Commission for the SASA Branch
in Niš work managing

Head of Publishing center

PhD Igor Nikolić

Editor

PhD Marko Milenković

Language editors

Aleksandra Gojković (Serbian language)
Ivana Djelić (English language)

Book cover graphic design

Anita Milić

Layout and Technical processing

Marta Pejčić

UDC

Vesna Gagić

Press

“Grafika Galeb” d.o.o. Niš

CIRCULATION

50

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.036(048)

78.01(048)

NACIONALNI naučni skup sa međunarodnim učešćem Balkan Art Forum (11 ; 2024 ; Niš)

Umetnost i kultura danas: fenomen empatije u umetnosti i kulturi :
knjiga apstrakata / XI Nacionalni naučni skup sa međunarodnim učešćem
Balkan Art Forum 2024

Niš, 18–19. oktobar 2024 ;

[urednik Marko Milenković] = Art and culture today: the phenomenon of empathy in art and
culture : book of abstracts / XI National scientific forum with international participation

Balkan Art Forum 2024

Niš, 18–19th October 2024 ;

[editor Marko Milenković]. - Niš :

Univerzitet, Fakultet umetnosti = University, Faculty of Arts : SANU, Ogranak SANU u
Nišu = SASA, Branch of SASA in Niš, 2024

(Niš : Grafika Galeb). - 53 str. ; 21 cm

Uparedo srp. tekst i engl. prevod. - Tekst ćir. i lat. - Tiraž 50.

ISBN 978-86-85239-94-6

а) Уметничко образовање -- Апстракти

б) Музика -- Апстракти

COBISS.SR-ID 154395913

9

788685

239946